

Spřízněny volbou?

Křesťansko-demokratické a křesťansko-nacionální strany v postkomunistických pluralismech

PETR FIALA, MAXMILIÁN STRMISKA

1. Úvod

Analýza politické role křesťansky orientovaných (KO; křesťansko-demokratických, KD a křesťansko-nacionálních, KN) stran představuje nepominutelnou, byť doposud velmi málo zpracovanou a do značné míry opomíjenou součást zkoumání procesu utváření postkomunistických středo- a východoevropských soustav politických stran. Ve výzkumné perspektivě upřednostňující postižení hlavních rysů postkomunistických pluralismů, které je charakterizují jako stranicko-politické systémy určitého druhu, vystupují v této souvislosti do popředí dva okruhy problémů. První z nich zahrnuje vymezení/konceptualizaci KO, resp. KD a KN stran a příslušného stranicko-politického „tábora“ či „rodiny“, druhý pak soubor otázek, vztahujících se k systémové roli – resp. *dispozicím pro určitý okruh funkcí* – těchto politických aktérů v postkomunistických soustavách politických stran. Vzhledem k tomu, že se jedná o metodologicky i faktograficky poměrně náročné téma, není a ani nemůže být bezprostředním cílem této krátké stati pokoušet se o nějaký efektní heuristický průlom, nýbrž půjde zde především o komentář k několika důležitým teoreticko-metodologickým aspektům pojetí křesťansky orientovaných stran v postkomunistickém středoevropském kontextu a o formulaci několika hypotéz usnadňujících orientaci na tomto nepřilíši členitém výzkumném poli.¹

2. Propojení ideově-programové identity a politické relevance

Abychom předešli zbytečným nedorozuměním, je třeba hned na úvod zdůraznit, že rozlišování zdrojů ideově-politické legitimity a v širším smyslu ideově-programové identity a s ní spjatých rysů či vlastností jednotlivých stran, stejně jako stranicko-politických táborů/rodin (*familles spirituelles; party families, party camps*) má – z hlediska utváření a reprodukce systému politických stran – pouze malý význam, pokud nejsou tyto strany či jejich uskupení totožné s relevantními operačními jednotkami (jinak řečeno s hlavními aktéry) příslušného uspořádání. Přijetí této teze má dalekosáhlý význam pro refiguraci celého výzkumného pole. V dané perspektivě nejde totiž o zkoumání jakýchkoli KD či KN stran, nýbrž pouze těch z nich, jež jsou relevantními – a tudíž volebně více či méně úspěšnými – formacemi.

Rozdíl mezi volebně úspěšnými a volebně neúspěšnými KO stranami je rozdílem zásadním, což však nelze postihnout, uplatníme-li pouze vyhraněně kvantitativní kritéria (např. právě

velikost aktuálního elektorátu, popř. velikost členské základny) anebo posuzujeme-li jednotlivé momenty performance příslušných stran izolovaně. Kdybychom například posuzovali volebně úspěšné a neúspěšné KO strany primárně – a třeba i výhradně – jako nositelky druhově stejné či příbuzné ideově-programové identity a kulturně-politického projektu, mohli bychom snadno ztratit ze zřetel onen podstatný prvek propojení mezi ideově-programovou identitou a volebně-politickým potenciálem (v příslušném kontextu relevantní) strany. Tato vazba představuje *conditio sine qua non* pro rozvíjení dispozic tak či onak spjatých s identitou daného aktéra. V případě volebně neúspěšných stran ovšem takovéto propojení chybí, což znamená že jejich dispozice zůstávají právě jen dispozicemi a ponechány „mimo hru“ neovlivňují – leč výjimečně a ve velmi omezené míře – procesy utváření, profilování a reprodukce stranicko-politického systému. Tato vazba je ovšem oboustranná, protože struktura stranicko-politické soustavy a z ní vyplývající pozice a funkce příslušné formace, zpětně ovlivňují její ideově-programovou identitu.

Propojení mezi identitou a relevancí politických subjektů v plné míře platí u KO stran. Zohledníme-li funkci religiózně podmíněných fenoménů v současných společnostech a ztrátu jejich universální nebo quasi universální pozice – což je jev obecně platný ve všech evropských zemích bez ohledu na to, že kvantitativně lze nalézt zřetelné diference, a že i význam náboženského poselství je v různých společnostech odlišný – pak musíme připustit, že výrazný křesťanský profil politického subjektu je zpravidla spojen s omezením potenciálu stát se relevantní formací (i když samozřejmě nebývá jedinou příčinou tohoto limitu). Jinak řečeno: stupeň propojení politického profilu s konfesijní (nebo i nadkonfesijní) náboženskou identitou úzce souvisí s pozicí daného KO subjektu v rámci stranicko-politické soustavy. Lze si představit a nakonec i v praxi nalézt celou řadu výrazně konfesijně profilovaných marginálních politických subjektů s vysokým stupněm religiózní identifikace (nebo dokonce s úzkým propojením na určitou církev), které ovšem nemají možnost a často ani ambici „zasáhnout“ do (re)formování stranicko-politické soustavy. Vzhledem k jejich omezené a úzce vymezené členské a voličské základně (což mohou být téměř identické množiny) je ostatně i jejich účast ve voličské soutěži *de facto* formální a nebývá pro ně ani často prioritní (jako příklad by mohla sloužit česká KSU). Zahnutí vyhraněných, avšak marginálních subjektů do výzkumu bez zohlednění kritéria relevance by tak zcela zkrátilo pohled na funkci KO stran v postkomunistických stranicko-politických systémech.

3. Typy křesťanský orientovaných stran ve středo- a východoevropských zemích

Ve všech postkomunistických středo- a východoevropských zemích (včetně Ruska) bylo v devadesátých letech XX. století možné nalézt příklady KD a KN stran, ve většině případů ovšem pouze v rovině volebně-politických experimentů s křesťanský orientovaným kulturně-politickým projektem. Jen relativně malý počet z těchto formací ovšem dosáhl statutu relevantních stran v příslušných stranických soustavách a pouze některé z těchto relevantních stran úspěšně ztělesnily hlavní volebně-politické opce. Jakékoli další generalizace jsou však velmi problematickou záležitostí, neboť je zapotřebí brát náležitě v úvahu jak rozmanitost kontextů, v nichž tyto strany operovaly a operují, tak heterogenost souboru stran, jež můžeme – *cum grano salis* – zahrnout pod pojem „křesťanský orientované“. V této souvislosti se jeví účelným

konstrukce jednoduchého schématu reflektujícího původ (způsob vzniku) KO stran a „složený“ či relativně jednolitý charakter jejich ideově-programové totožnosti. Vezmeme-li v úvahu tyto momenty, lze pak rozlišit:

- A. „autentické“ KD a KN strany (popřípadě jejich nástupnické strany a/nebo odštěpené strany) s vyhraněnou a relativně monolitní „křesťanskou“ totožností – se třemi podtypy:
 - A. 1. „historické“ strany s nepřerušovanou organizační kontinuitou;
 - A. 2. obnovené „historické“ strany;
 - A. 3. nové strany s vyhraněnou „křesťanskou“ totožností;
- B. strany-formace se „složenou“ identitou zahrnující významné KD a KN prvky (popřípadě jejich nástupnické strany a/nebo odštěpené strany) se dvěma podtypy:
 - B. 1. obnovené historické strany;
 - B. 2. nové strany.

Omezíme-li se při této příležitosti na okruh relevantních formací v českém, slovenském, polském, maďarském, rumunském a bulharském stranickém systému, lze za nejméně výraznějšího (a zároveň ojedinělého) reprezentanta podtypu A.1 pokládat KDU-ČSL; zatímco podtypy A.2 a A.3 (mezi nimiž je nezdůvodnitelné – a v řadě případů ostatně poněkud nadbytečné – striktně rozlišovat) byly, resp. jsou zastupovány například maďarskou KDNP, polskými formacemi jako kupříkladu ZChN či slovenským KDH. Ne zcela jasné je zařazení složené formace jakou je polské AWS, jež (v závislosti na tom, posuzujeme-li primárně její jednotlivé komponenty, mezi nimiž figurují vyhraněné KN či KD strany, anebo tuto alianci jako svébytný celek) slučuje rysy podtypu A.3 a B.2. Rumunskou PNȚCD lze pokládat – ovšem ne bez výhrad – za ztělesnění podtypu B.1, bulharský SDS pak – byť také s jistou opatrností – za reprezentanta subtypu B.2. Tento výčet není sice zdaleka vyčerpávající a bez sporných bodů, ale pro základní přehled a ohraničení problému snad jako příklad postačuje.

Z výše uvedených aktérů dosáhly statutu hlavních pólů příslušných postkomunistických stranicko-politických uspořádání – což je příznačné – pouze formace se „složenou“ totožností jako AWS, SDS a – v období do podzimu 2000 – PNȚCD. Z této trojice představuje AWS osobitý případ souborné formace zahrnující několik rozlišitelných stranicko-politických sektorů, v jejímž případě lze ovšem hovořit o takové hierarchizaci identit, která jednoznačně favorizovala „křesťanskou“ složku jako nezastupitelný pilíř či svorník ideově-programové totožnosti a zdrojů politické legitimace a volební mobilizace AWS. Totéž ovšem již nelze prohlásit o PNȚCD a SDS, neboť v obou těchto případech vystupuje do popředí účelovost volby a „uplatnění“ prvků KD totožnosti, jakkoli je zároveň jasné, že obě tyto souborné strany (zejména PNȚCD) absorbovaly také více méně autentické KD a/nebo spíše KN komponenty. Jako celek však ani PNȚCD ani SDS autentickými „křesťanskými“ stranami nebyly a nejsou. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že autentičnost „křesťanských“ stran neposuzujeme pouze podle původu příslušných stran a tudíž zde netvrdíme, že součástí „rodiny“ KO stran mohou principiálně být či stát se pouze historické (obnovené historické) či nástupnické strany s vyhraněnou, monolitní KD či KN identitou. Naopak předpokládáme, že součástí této „rodiny“ se mohou stát rovněž formace se „složenou“ identitou, které dokonce mohly inkorporovat KD a KN prvky jaksi dodatečně; samozřejmě však pouze v případě, že se právě tyto prvky staly ústředními, profilujícími komponenty ideově-programové identity příslušných souborných stran. To máme na mysli, když uvažujeme o fenoménu „spřízněnosti volbou“.²

4. Pozice křesťansky orientovaných stran ve stranicko-politických systémech

Různé analýzy a komentáře pocházející z první poloviny devadesátých let se často pozastavovaly nad relativně nízkými volebními zisky KD stran v postkomunistických zemích, které kontrastovaly s někdejší expanzí klasických centristických KD v poválečných čtyřicátých letech. Americký analytik Michael Roskin v této souvislosti příznačně zdůraznil význam konjunkturních faktorů, zejména momentu „kdo se stihl zorganizovat dřív“. Antikomunistické *catch-all* formace podle jeho názoru zabraly politický prostor KD, oslabených navíc neochotou katolické církve přímo se angažovat v jejich prospěch. Po rozkladu těchto antikomunistických *catch-all* uskupení bylo pole pro expanzi KD uvolněno jen zdánlivě; ve skutečnosti bylo již na takovou expanzi pozdě – a to kvůli účinné konkurenci jiných stran. Proto dle Roskinova mínění nebylo možné očekávat opakování úspěšného německého či italského modelu expanze KD (Roskin 1994: 72).

V této souvislosti je ovšem potřeba zdůraznit, že srovnávání pozice KD z konce čtyřicátých let v západní Evropě s KO stranami středo- a východoevropských zemí devadesátých let, je přinejmenším velmi problematické a může vést k pochybným závěrům. Takové srovnávání totiž zpravidla dostatečně nezohledňuje měnící se sociální strukturu, hodnotové orientace, symbolicko-identifikační prvky a další charakteristiky moderní společnosti. Souborem poměrně dynamických změn prošly – v různé míře a z různých důvodů, ale velmi podstatným způsobem – jak západní demokracie, v nichž se klasické KD rozvíjely, tak společnosti v zemích střední a východní Evropy. Navíc v konkrétním případě KD stran je nutno zohledňovat i dramaticky proměněnou roli náboženství a religiozní identifikace ve společnosti, a to jak v rovině praktické, tak i v oblasti symbolů a zdrojů proklamované identity. Srovnávat roli křesťanských stran v různých areálech bez aplikace synchronního přístupu, by tak znamenalo pominout všechny tyto klíčové změny, bez jejichž přiměřené evaluace se jakákoliv analýza může stát bezcennou.

Pokud se však odpoutáme od ahistorického přístupu, zjistíme, že bez kontinuální historické podmíněnosti své existence (tedy tam, kde došlo k oslabení „samozřejmosti“ pozice KD, kde se KD musely nově formovat, nebo kde se podstatným způsobem měnil stranicko-politický systém) se západoevropské KD ocitaly v podobné pozici jako KO strany postkomunistických zemích a nedokázaly opakovat – a ani se přiblížit – expanzi z konce čtyřicátých let. Příkladem může být z devadesátých let jak Itálie, tak v jiných souvislostech a v menší míře Rakousko, v jiném časovém období Francie apod. Jinými slovy lze říci, že KO strany v postkomunistických zemích se formovaly nebo transformovaly v době, kdy klasické západní KD procházely kritickým obdobím a kdy by spíše než o expanzi bylo na místě hovořit o hluboké regresí, z níž byly částečně vyňaty je ty relevantní KD strany, jež se vyznačovaly výrazně složenou identitou a plnily specifické funkce v konkrétní stranicko-politické soustavě (CDU/CSU). Jedině v tomto historickém kontextu je také možno rozlišit specifické areálové, nacionální a regionální prvky, od obecných tendencí, jimiž rodiny KO stran procházejí a posoudit, nakolik je relativní „neúspěch“ KO stran v postkomunistických zemích devadesátých let výsledkem specifických podmínek a/nebo nakolik souvisí s obecnými problémy tohoto politického tábora v evropských společnostech konce XX. století.

Pokud – při vědomí všech omezení – pracovně srovnáváme určité aspekty formování KO stran v různých historických kontextech, je při této příležitosti také vhodné upozornit na důležitý moment rozdílu v dispozicích k subsumování původně heterogenních – leč v zásadě slučitel-

ných – identitárních prvků a zdrojů ideově-politické legitimace KO stranami ve čtyřicátých a v devadesátých letech XX. století. Nejednalo se pouze o to „kdo se stihl zorganizovat dřív“, jako spíše o to, kdo dříve dosáhl efektivního (alespoň ve střednědobém měřítku) propojení zdrojů politické legitimace a volební mobilizace. A v tomto ohledu byla výchozí situace postkomunistických KD a KN stran méně výhodná, než tomu kdysi bylo u KD ze čtyřicátých a padesátých let XX. století.

Připomeňme, že „klasické“ KD strany se v západoevropském kontextu staly systémově relevantními aktéry (a více či méně volebně úspěšnými formacemi) buďto jako pivotální centristické strany anebo jako souborná strana pravého středu (přičemž tyto dvě pozice se mohly kombinovat). Dosažení pozice pivotální centristické strany bylo však pro KO strany operující v postkomunistickém kontextu krajně obtížné (pokud vůbec o něco takového usilovaly); což specifickým způsobem potvrdil například dosavadní vývoj KDU-ČSL. Hegemonizace oblasti pravého středu se ovšem ukázala být neméně obtížným úkolem, mimo jiné proto, že jejím nezbytným předpokladem byla slabost liberálně-sekulárních stranicko-politických aktérů (a absence či slabost konzervativně-sekulárních stran). Jen za tohoto předpokladu bylo totiž představitelné že – dříve či později – nutná hierarchizace identit (resp. jednotlivých komponentů identity) a zdrojů politické legitimace souborné strany pravého středu vyústí v upřednostnění KD či KN totožnosti.³ Zdá se, že podmínkou pro to, aby byly KD strany schopny stát se soubornou stranou pravého středu byla – vedle jistých obecných predispozic jednotlivých společností akceptovat subjekt s proklamovanou náboženskou identitou – diskreditace politické pravice, její částečná ostrakizace a marginalizace (např. vzhledem k její skutečné nebo domnělé inklinaci k fašismu či nacismu), která vytvořila otevřený prostor, jenž byl zaplněn nově vytvářenými nebo výrazně transformovanými KO formacemi. Tato situace, viditelná v Německu, Rakousku, ale částečně také v Itálii, se však nereprodukovala v postkomunistických zemích, kde na začátku devadesátých let nebyla v důsledku historických událostí politická pravice nacionální, konzervativní či liberální orientace (v jakékoli kombinaci) aktuálně oslabena. KO strany se zde tedy – ani ty, jež měly díky své „složené“ identitě teoreticky výhodnější podmínky – nemohly stát „automaticky“ soubornou stranou pravého středu, ale musely o svou pozici svádět souboj s ostatními stranicko-politickými subjekty, které nebyly v historicko-politickém smyslu vůči KO stranám handicapovány.

Je zde také třeba připomenout, že samo ideově-programové profilování souborných stran se složenou identitou, zahrnující více či méně výrazné KD či KN komponenty, představuje obvykle poměrně složitý proces ovlivňovaný z hlediska dané organizace jak „vnějšími“, tak „vnitřními“ faktory, včetně vývoje vnitrostranických interakcí jejich jednotlivých komponentů. V rámci takového procesu je přijetí, odmítnutí či změna určitých prvků ideově-programové identity a s nimi spjatých vzorců politické legitimace závislé na vývoji konfigurací a funkčních rovnováh-equilibrií probíhajícím současně v různých rovinách.

5. Závěr

Bylo by jistě stěží obhajitelné pokoušet se u tématu, jehož empirický výzkum i analytické zhodnocení jsou spíše v počátcích, formulovat dalekosáhlé závěry o formování, pozici a funkcích KO stran v postkomunistických stranických soustavách. Nicméně na základě výše řečeného

lze předběžně stanovit minimálně dva závěry důležité pro další výzkum KO stran: 1. Míru stabilizace a funkčnosti profilu dané strany lze odpovídajícím způsobem posoudit pouze s ohledem na uplatnění a reprodukci tohoto profilu v širším časovém rámci (tj. ve více či méně se proměňujících podmínkách, tak aby bylo možné posoudit adaptabilitu dané strany). 2. Vysvětlení, proč daná strana upřednostnila určitou ideově-programovou opci, musí zahrnovat aplikaci různých perspektiv, jež se vztahují k vnitřnímu vývoji strany, vývoji jejich interakcí s jinými stranicko-politickými aktéry, její pozici a roli v daném politickém systému, včetně jejich vazeb k širšímu sociokulturnímu prostředí.

Poznámky:

1. V odborné literatuře – nelmuvě o publicistice – jsou pro KO strany používána označení KD a KN, popřípadě obě současně, aniž jsou jasně definovány a aniž je rozdíl mezi nimi specifikován. V kontextu této stati pojmáme KD strany jako *de facto* centristické formace, spjaté s historickým modelem KD stran (včetně sepětí se sociálním učením katolické církve), zatímco KN formace pojmáme jako pravcové či pravostředové formace s převažujícími *de facto* tradicionalistickými-konzervativními a/nebo nacionalisticko-populistickými prvky. Upozorňujeme ovšem, že tato koncepce je vhodná především pro situaci v zemích střední a východní Evropy; v případě KO stran v západoevropských státech by byla její aplikace méně žádoucí, už jen vzhledem k pozici, které ve svých stranicko-politických soustavách zaujímají některé KD strany (např. v SRN).
2. Specifickou otázkou představuje u KO stran se složenou identitou motivace inkorporování křesťanských prvků do jejich ideově-programového vymezení. Nelze vyloučit, že v některých případech byla tato motivace více utilitární než ideová a byla podmíněná spíše externě než interně. K zdůraznění křesťanské orientace mohl vést pokus identifikovat se s těmi politickými subjekty, jež jsou na nadnárodní úrovni reprezentovány např. Evropskou lidovou stranou, nepochybně významnou roli mohla hrát i organizační a materiální pomoc, která byla realizována prostřednictvím některých západoevropských stran a s nimi spojených organizací. Otázku motivace však nepovažujeme z hlediska tohoto příspěvku za podstatnou a v textu ji neposuzujeme.
3. Šance autentické, „čisté“, relativně monolitní KD či KN strany na dosažení takové hegemonie byly a jsou naprosto minimální, proto je tato úvaha vztažena k souborné straně se složenou identitou).

Použité zkratky:

AWS	Volební akce Solidarita (Polsko)
CDU	Křesťansko-demokratická unie (SRN)
CSU	Křesťansko-sociální unie (SRN)
KD	křesťansko-demokratická (strana)
KDH	Křesťansko-demokratické hnutí (Slovensko)
KDNP	Křesťansko-demokratická lidová strana (Maďarsko)
KDU-ČSL	Křesťansko-demokratická unie – Československá strana lidová (ČR)
KN	křesťansko-nacionální (strana)
KO	křesťanský orientovaná (strana)
KSU	Křesťansko-sociální unie (ČR)
PNȚCD	Křesťansko-demokratická rolnická národní strana (Rumunsko)
SDS	Svaz demokratických sil (Bulharsko)
ZChN	Křesťansko-národní sjednocení (Polsko)

Vybraná literatura:

- Agh, A. (1998a): *Emerging Democracies in East Central Europe and the Balkans*, Edward Elgar, Cheltenham.
- Agh, A. (1998b): *The Politics of Central Europe*, Sage, London.
- Agh, A. (1998c): *The End of the Beginning: the Partial Consolidation of East Central European Parties and Party Systems*, in: Pennings, P., Lane J.-E. (eds.): *Comparing Party System Change*, Routledge, London, s. 202–216.
- Enyedi, Z. (2000): *Finding a New Pattern: Church-State Relations in Post-Communist Hungary*, ECPR – Working Paper, Copenhagen, April 2000.
- Fiala, P. (1997): *Identita křesťanských politických stran. Proměny ideové politické a strukturální pozice evropské křesťanské demokracie*, in: Fiala, P.(ed.): *Křesťanské alternativy v politice*. CDK, Brno, s. 71–92.
- Fiala, P., Strmiska, M. (1998): *Teorie politických stran*, Barrister a Principal, Brno.
- Grilli di Cortona, P. (1997): *Da uno ai molti. Democratizzazione e rinascita dei partiti in Europa orientale*, il Mulino, Bologna.
- Hawkins, K. A. (1998): *When Parties? Explaining the Formation of Christian Democrat Parties in Latin America*, APSA Papers.
- Herbert, D. (1999): *Christianity, Democratization and Secularisation in Central and Eastern Europe*, Religion, State and Society, XXVII, n. 3–4, September–December 1999, elektronická verze.
- Kalyvas, S. N. (1996): *The Rise of Christian Democracy in Europe*. Cornell University Press, Ithaca/London.
- Karatnycky, A. (1998): *Christian Democracy Resurgent*, Foreign Affairs, January–February 1998, LXXVII, n. 1, s. 13–18.
- Kitschelt, H. (1992): *The Formation of Party Systems in East Central Europe*, Politics and Society, XX, n. 1, March 1992, s. 7–50.
- Kitschelt, H. (1995): *Formation of Party Cleavages in Post-Communist Democracies: Theoretical Propositions*, Party Politics, I, n. 4, October 1995, s. 447–472.
- Kitschelt, H., Mansfeldová, Z., Markowski, R., Tóka, G. (1999): *Post-Communist Party Systems. Competition, Representation, and Inter-Party Cooperation*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Kirchheimer, O. (1969): *The Transformation of the Western European Party System*, in: Burin, F. S., Shell, K. L.: *Politics, Law, and Social Change. Selected Essays of Otto Kirchheimer*, Columbia University Press, New York, London, s. 346–371.
- Markowski, R. (1997): *Political Parties and Ideological Spaces in East Central Europe*, Communist and Post-Communist Studies, XXX, n. 3, September 1997, s. 221–254.
- Mejía Acosta, A. (1999): *Christian Democracy and the Politics of Coalitions in Latin America*, APSA Papers.
- Pennings, P. (1998): *The Triad of Party System Change: Votes, Office and Policy*, in: Pennings, P., Lane, J.-E. (red.): *Comparing Party System Change*, Routledge, London, New York, s. 79–100.
- Raniolo, F. (2000): *I partiti conservatori in Europa occidentale*, il Mulino, Bologna.
- Roskin, M. G. (1994): *The Emerging Party Systems of Central and Eastern Europe*, Global Issues in Transition, n. 6 (Special Issue: *Democracy in the 1990s*), January 1994, s. 62–76.
- Segert, D., Stoss, R., Niedermayer, O. (red.): (1997) *Parteiensysteme in postkommunistischen Gesellschaften Osteuropas*, Westdeutscher Verlag, Opladen.
- Shabad, G., Slomczynski, K. M. (1999): *Political Identities in the Initial Phase of Systemic Transformation in Poland: A Test of Tabula Rasa Hypothesis*, Comparative Political Studies, XXXII, n. 6, September 1999, s. 690–723.
- Strmiska, M. (1999): *Pluralita, polarita a geneze nových středo- a východoevropských systémů politických stran*, in: Strmiska, M. (red.): *Postkomunistické stranické soustavy a politická pluralita*, Masarykova univerzita, Brno, s. 11–36.
- Szajkowski, B. (red.) (1991): *New Political Parties of Eastern Europe and the Soviet Union*, Longman, Harlow.

- Szajkowski, B. (red.) (1994): *Political Parties of Eastern Europe, Russia and the Successor States*, Longman, Harlow.
- Tóka, G. (nedat.): *The Mobilisation of Social Cleavages in Hungary in a Comparative Perspective*, Samarskoj Universitët-OSI, (<http://www.uic.ssu.samara.ru/osi/Tok1.asp>).
- Tóka, G. (1996): *Parties and Electoral Choices in East-Central Europe*, in: Pridham, G., Lewis, P. G. (red.): *Stabilising Fragile Democracies. Comparing New Party Systems in Southern and Eastern Europe*, Routledge, London, New York, s. 100–125.
- Tóka, G. (1998): *Party Appeals and Voter Loyalty in New Democracies*, *Political Studies*, XLVI, n. 3, s. 589–610.
- Waller, M. (1996): *Party Inheritances and Party Identities*, in: Pridham, G., Lewis, P. G. (red.): *Stabilising Fragile Democracies. Comparing New Party Systems in Southern and Eastern Europe*, Routledge, London, New York, s. 23–43.
- Warner, C.M. (2000): *Confessions of an Interest Group. The Catholic Church and Political Parties in Europe*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Wesolowski, W. (1996): *The Formation of Political Parties in Post-Communist Poland*, in: Pridham, G., Lewis, P. G. (red.): *Stabilising Fragile Democracies. Comparing New Party Systems in Southern and Eastern Europe*, Routledge, London, New York s. 229–253.
- Zarycki, T. (2000): *Politics in the Periphery: Political Cleavages in Poland Interpreted in Their Historical and International Context*, *Europe-Asia Studies*, LII, n. 5, July 2000, elektronická verze (s. 851–873).

Summary:

Allied By A Choice?

Christian Democratic and Christian Nationalist Parties in Post-Communist Pluralisms

The paper discuss the issues of identity, role and positioning of Christian democratic and Christian nationalist parties within the post-communist party arrangements in Central Eastern Europe in the 1990s. It proposes a classification of Christian democratic and Christian nationalist parties in the post-communist context. Authentic Christian democratic and Christian nationalist parties could be represented by continuing “old” parties, by renewed “old” parties or by new parties with a genuine Christian democratic and/or Christian nationalist identity. In the same way, renewed “old” parties and new parties could be distinguished in the case of “compounded” parties-alliances with an over-arching Christian democratic and/or Christian nationalist identity.